

ANALÝZA PRO EKONOMY

EKONOMICKÝ SYSTÉM A JEHO VYMEZENÍ

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

EKONOMICKÝ SYSTÉM A JEHO VYMEZENÍ

V rámci přednášky se **dozvíte:**

- jak lze vymezit ekonomický systém,
- jaká jsou kritéria klasifikace ekonomických systémů,
- kde se nachází reálná ekonomika ve spektru ekonomických systémů,
- které typy ekonomických systémů odpovídají jednotlivým světovým ekonomikám
- a jaké máme jednotlivé ekonomické systémy.

Literatura:

- TULEJA, P. *Komparace ekonomické úrovně vybraných zemí střední a východní Evropy a vybraných zemí Evropské unie v letech 1993-2001*. Karviná: SU OPF, 2002. ISBN 80-7248-182-7, *ss. 11-16*

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ**

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Vymezení ekonomického systému:

- ***sociálně-institucionální přístup*** – ekonomický systém je složen z institucí, které si daný národ zvolil nebo jež přijal jako prostředek s jehož pomocí využívá svých zdrojů k uspokojení lidských potřeb. Instituce je v tomto případě způsob, jak něco dělat. Ekonomický systém je komplexním souborem institucí, který svou strukturou dostatečně kvalitně vystihuje podstatu dané ekonomiky,
- ***systémově-neutrální přístup*** – ekonomický systém je tvořen tou částí obecného systému, která přímo či nepřímo působí na ekonomické chování a výsledky v komparovaných systémech. Cílem tohoto přístupu je oprostit kategorie ekonomický systém od politických názorů či vlivů jednotlivých teoretických škol a nalézt její všeobecně platné vymezení.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

- ***teleologický přístup*** – ekonomický systém je chápán jako souhrn nástrojů k určení preference mezi alternativními cíli ekonomické činnosti a ke koordinaci individuální činnosti vedoucích k dosažení těchto cílů. Koncepce klade důraz na motivační prvek ve vzájemných vztazích mezi jednotlivými ekonomickými subjekty uvnitř daného systému,
- ***definovaný z hlediska struktury řízení*** – ekonomický systém je sociálně vytvořený mechanismus sloužící k ekonomickému rozhodování ve třech klíčových oblastech – ve výrobě, spotřebě, rozdělování. Ekonomický systém je tak složen ze tří vzájemně spjatých komponent jimiž jsou řídicí, informační a motivační struktura,
- ***naše pojetí (vychází ze sociálně-institucionálního přístupu)*** – ekonomický systém chápeme jako organizaci tvořenou souborem značně flexibilních institucí, jejichž prostřednictvím ekonomické subjekty využívají disponibilních zdrojů k uspokojení svých potřeb.

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Kritéria pro klasifikaci ekonomických systémů:

- ***mechanismy alokace vzácných zdrojů*** – toto kritérium vychází z předpokladu, že ve většině případů potřeby společnosti převyšují možnosti jejich disponibilních zdrojů, musí v daném ekonomickém systému existovat určitý mechanismus, jehož prostřednictvím jsou tyto zdroje alokovány mezi vzájemně si konkurující užití,
- ***formy vlastnictví*** – vlastnictví definujeme jako právo ekonomického subjektu vlastněné aktivum užívat, měnit jeho formu a podstatu, popřípadě převádět všechna práva s tímto aktivem související prostřednictvím prodeje, přičemž vlastnictví aktiv nebývá v reálně fungujících ekonomických systémech chápáno jako absolutní,
- ***úloha plánování*** – plánování je centrálním stanovování cílů, jejichž prostřednictvím příslušné instituce koordinují výrobní a investiční záměry, a to jak ve veřejném, tak v soukromém sektoru. Hlavním rysem plánování je tedy pravomoc příslušných centrálních orgánů rozhodovat jak o alokaci výrobních faktorů mezi alternativní způsoby užití.

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Systémy definované na základě *alokačních mechanismů*:

- **systemy tradiční (zvykové)**, v nichž rozhodnutí o alokaci vzácných zdrojů závisí především na obyčejích či tradicích, jež jsou předávány z generace na generaci,
- **systemy tržní**, v nichž je rozhodování o alokaci vzácných zdrojů v rukou jednotlivců, kteří svá rozhodnutí uskutečňují na základě cenových signálů vzešlých z interakce mezi nabídkou a poptávkou,
- **systemy příkazové (nařizovací)**, v nichž o alokaci vzácných zdrojů rozhodují prostřednictvím speciálních institucí ústřední autority, které pak tato rozhodnutí prosazují cestou zákonných ustanovení či silou.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Obrázek 1 – Spektrum ekonomických systémů

Pramen: Odvozeno dle Lašek (1993, s. 10).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Systémy definované na základě *forem vlastnictví*:

- **systemy kapitalistické**, v nichž právo využívat daná aktiva přináleží pouze soukromým osobám, kterým také plynou důchody z těchto aktiv,
- **systemy socialistické**, v nichž je právo na využívání příslušných aktiv převedeno na veřejnost, jež je v tomto případě nejčastěji reprezentována nejvyšší autoritou, za niž je považován stát,
- **systemy religiózní** v nichž jsou veškerá aktiva vlastněna a tím pádem také využívána organizovanými náboženskými skupinami.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

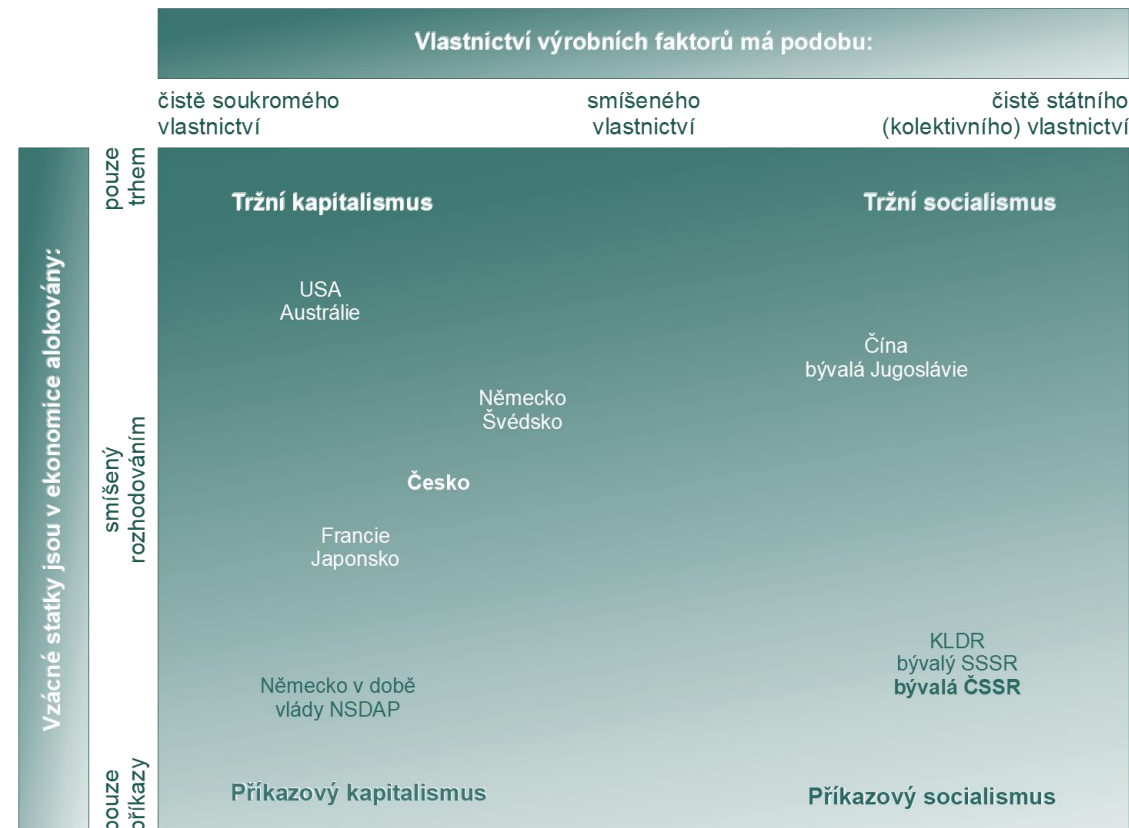
HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

- v reálně fungujících ekonomických systémech se tak setkáváme s určitými „*přechodnými*“ *formami vlastnictví*, vzniklými vzájemnou kombinací vlastnictví soukromého a veřejného,
- obě kritéria současně: čtyři homogenní hospodářské systémy – *tržní kapitalismus, příkazový kapitalismus, tržní socialismus a příkazový socialismus.*

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Obrázek 2 – Typy ekonomických systémů

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Systémy definované na základě *úlohy plánování*:

- ***centrálně plánované systémy***, v nichž dominantní postavení při rozhodování o alokaci zdrojů plánovací orgány, jež tak prostřednictvím plánu realizují základní ekonomické cíle dané společnosti,
- ***systémy tržní***, v nichž rozhodnutí o alokaci vzácných zdrojů provedena nezávislými jedinci, popř. skupinami jedinců, na základě informací, jež tyto ekonomické subjekty získají prostřednictvím cenového mechanismu,
- jak u kritéria alokačních mechanismů, tak u tohoto kritéria je při klasifikaci ekonomických systémů důležité stanovit jakým způsobem jsou v tomto systému přijímána rozhodnutí o způsobu rozdělování vzácných zdrojů mezi jednotlivé formy užití, přesto se většina analytiků při identifikaci hospodářských systémů přiklání spíše k ***členění vycházejícího ze vzájemného kontrastu mezi plánem a trhem***.

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

Dalším *členění* ekonomických systémů:

- **dle typů používaných stimulů** – pobídkové systémy odměňování, v nichž výše odměny náležící danému pracovníkovi, závisí především na velikosti jím vyprodukovaného výstupu. Alternativou k materiálním stimulům jsou pak stimuly morální, jejichž prostřednictvím především nejvyšší politické či náboženské autority motivují pracovníky k zvyšování jejich výkonnosti odvoláváním se na vyšší společenské cíle,
- **dle způsobů přerozdělování důchodů** – přerozdělovací procesy jsou v ekonomických systémech buďto výsledkem záměrné politiky usilující o nastolení distribuční spravedlnosti, nebo nechtěným důsledkem konkrétních opatření hospodářské politiky vlády.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

HOSPODÁŘSKÝ SYSTÉM A KOMPARATIVNÍ EKONOMIE

- **dle role politiky a ideologie** – dle názorů některých ekonomů není možno při analýze ekonomických systémů od sebe navzájem oddělit politiku a ekonomii, které tak prostřednictvím ideologie vytvářejí jednotný politicko-ekonomický systém, jenž pak bývá označován např. jako demokracie či komunismus.
- **otázka:** Platí či neplatí všeobecně přijímaná myšlenka, že demokracii je možno spojovat pouze s tržně orientovanými ekonomickými systémy a diktaturu naopak pouze se systémy orientovanými na příkazy, popř. na tradice?

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ